

УДК 343.985

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.34>

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бондар В.С.,

*кандидат юридичних наук, доцент
декан факультету
підготовки фахівців для підрозділів поліції
Луганського ННІ імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного
університету внутрішніх справ
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1552-4555>*

Рибалкін А.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент
директор Луганського ННІ імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного
університету внутрішніх справ
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0004-2865-3158>*

Бондар В.С., Рибалкін А.О. Інформаційне забезпечення досудового розслідування колабораційної діяльності

У статті розглядаються особливості інформаційного забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 Кримінального кодексу України. Виокремлено сукупність методологічних принципів створення автоматизованих інформаційних систем: а) єдність керівництва процесами формування, ведення та використання інформаційних ресурсів на основі єдиного міжвідомчого нормативно-правового акту загальнонаціонального значення; б) охоплення інформаційним ресурсом усіх сфер та галузей діяльності (інформація про трафік та контент, що міститься у відкритих базах даних та ресурсах); в) раціональне використання фактичних даних та відомостей у виявленні, розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень на основі цілісної системи знань про властивості об'єктів реєстрації (наступні об'єкти оперативного контролю: військовослужбовці зс рф; колаборанти; інформатори, посібники; зрадники у тому числі з числа правоохоронних органів; члени ДРГ); г) інтеграція об'єктів у єдине інформаційне поле, а полів – у єдиний інформаційний ресурс органів правопорядку державного та міждержавного значення для створення можливості проведення наскрізного пошуку; г) організація зв'язків різномірної інформації з можливістю переходу з одного об'єктового простору в інший з можливістю отримання так званого «досьє» на об'єкт реєстрації; д) інтеграція інформаційних систем органів правопорядку та автоматизованих інформаційних систем, які забезпечують завершальний етап ідентифікації об'єкта за запитуваною інформацією.

Обґрунтовано, що вирішення задач з аналізу та використання криміналістично значущої інформації під час досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 111-1 КК України передбачає: а) збирання та систематизацію інформацію про обставини вчинення конкретного діяння або їх серії одними й тими ж особами; б) використання вихідної інформації в сукупності з узагальненими відомостями, поданими в криміналістичній характеристиці розслідуваного виду кримінального правопорушення; в) ситуаційну оцінку результатів кожної проведеної слідчої (розшукової) дії, негласної слідчої (розшукової) дії, тактичної операції, оперативно-розшукової діяльності; г) вивчення відомостей про проведеної або здійснювану протидію розслідуванню, яка має на меті ускладнити або зробити неможливим досудове розслідування в цілому або вирішення окремих криміналістичних завдань зокрема.

Ключові слова: аналіз, інформаційне забезпечення, інтегрований банк даних, колабораційна діяльність, об'єкти оперативного контролю.

Bondar V.S., Rybalkin A.O. Information provision of pre-trial investigation of collaborative activities.

The article examines the features of information provision of pre-trial investigation of criminal offenses provided for by Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine. A set of methodological principles for the creation of automated information systems is singled out: a) unity of management of the processes of formation, management and use of information resources on the basis of a single interdepartmental normative legal act of national significance; b) information resource coverage of all spheres and branches of activity (information about traffic and content contained in open databases and resources); c) rational use of factual data and information in the detection, disclosure and investigation of criminal offenses based on a holistic system of knowledge about the properties of objects of registration (the following objects of operational control: servicemen of the Soviet Union; collaborators; informers, guides; traitors, including from number of law enforcement agencies; members of the DRG); d) integration of records into a single information field, and fields into a single information resource of law enforcement bodies of state and international importance to create the possibility of end-to-end search; e) organization of connections of heterogeneous information with the possibility of transition from one object space to another with the possibility of obtaining the so-called “dossier” on the object of registration; e) integration of information systems of law enforcement agencies and automated information systems that provide the final stage of identification of the object according to the requested information.

It is substantiated that solving the problems of analysis and use of forensically significant information during the pre-trial investigation of crimes provided for in Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine provides for: a) collection and systematization of information about the circumstances of the commission of a specific act or a series of them by the same persons; b) use of source information in combination with generalized information provided in the forensic characteristics of the investigated type of criminal offense; c) situational assessment of the results of each conducted investigative (search) action, covert investigative (search) action, tactical operation, operative search activity; d) study of information about the conducted or implemented opposition to the investigation, which aims to complicate or make impossible the pre-trial investigation in general or the solution of individual forensic tasks in particular.

Keywords: analysis, information support, integrated data bank, collaborative activity, objects of operational control.

Постановка проблеми. Прийняття процесуальних чи тактичних рішень, вирішення тактичних завдань досудового провадження потребує також і належного інформаційного-аналітичного забезпечення та звернення до джерел у тому числі й оперативної інформації.

Стан опрацювання проблематики. Проблеми питання інформаційного забезпечення досудового розслідування колабораційної діяльності досліджено в працях учених – представників наук кримінально-правового циклу – Д.В. Дабіжі, В.В. Дарагана, В.А. Журавля, А.В. Іщенка, І.О. Ієрусалімова, Є.Д. Лук’янчикова, Б.Г. Розовського, В.Г. Хахановського, В.М. Шевчука, В.Ю. Шепітька та інших науковців. Водночас чимало питань, пов’язаних із виявленням колабораційної діяльності, встановленням кримінальних, ділових та інших зв’язків фігурантів кримінальних проваджень даної категорії потребують подальших наукових розвідок.

Метою статті є розгляд наведених проблем та формулювання на підставі проведеного дослідження рекомендацій щодо оптимізації вирішення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України. Для досягнення зазначеної мети поставлено завданням уточнити поняття і розкрити елементи механізму та інформаційних аспектів вирішення ситуаційних завдань у системі досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Інформаційне забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України представляє собою розгалужену складну систему, яка охоплює наступні напрями діяльності:

- аналіз зібраної органами правопорядку та Офісом Генерального прокурора статистичної інформації про стан, структуру та динаміку кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України;

- аналіз інформації про обставини, способи вчинення ідеологічного та культурно-освітнього колабораціонізму, адміністративного та воєнно-політичного колабораціонізму, господарського (економічного) колабораціонізму;
- включення в процес аналізу та синтезу інформації, накопиченої в централізованих, статистичних, оперативних та інших обліках МВС України, а також інших органів правопорядку;
- використання відомостей, що містяться в базах даних, якими володіють інші державні органи та недержавні установи та організації (державна казначейська служба, банківські установи, пенсійний фонд, державна міграційна служба, бази даних обліку робочого часу співробітників, бази персоналізованого обліку доступу співробітника до яких-небудь інформаційних систем, бази даних систем відео нагляду за об'єктами, бази даних сеансів всіх видів послуг зв'язку, що надаються населенню, бази даних провайдерів, які здійснюють надання послуг Інтернет своїм користувачам та ін.);
- використання сучасних комунікацій для створення умов для логічного та технічного об'єднання різних інформаційних масивів при вирішенні обліково-реєстраційних задач.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до позначених напрямів можна виокремити сукупність методологічних принципів створення автоматизованих інформаційних систем:

- єдність керівництва процесами формування, ведення та використання інформаційних ресурсів на основі єдиного міжвідомчого нормативно-правового акту загальнонаціонального значення;
- охоплення інформаційним ресурсом усіх сфер та галузей діяльності;
- раціональне використання фактичних даних та відомостей у виявленні, розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень на основі цілісної системи знань про властивості об'єктів реєстрації;
- блочно-ієрархічний принцип побудови баз даних, їх структурованість і типізація;
- інтеграція обліків у єдине інформаційне поле, а полів – у єдиний інформаційний ресурс органів правопорядку державного та міждержавного значення для створення можливості проведення наскрізного пошуку;
- організація зв'язків різнорідної інформації з можливістю переходу з одного об'єктового простору в інший з можливістю отримання так званого «досьє» на об'єкт реєстрації;
- підтримання інформаційних ресурсів в актуальному стані, що потребує відновлюваності, оптимальності кількості формалізованих та введених параметрів, алгоритми пошуку;
- адекватність інформації, що зберігається в обліках, об'єктам реєстрації;
- інтеграція інформаційних систем органів правопорядку та автоматизованих інформаційних систем, які забезпечують завершальний етап ідентифікації об'єкта за запитуваною інформацією.

Під час збору інформації про факт колабораційної діяльності правоохоронним органам необхідно отримати відомості щодо подій, правопорушень, осіб, речей, документів, цінностей та іншого майна, які підлягають обліку, та зв'язків між ними і підозрюваною особою.

Безумовно, в умовах розвитку збройної агресії до діючої системи інформаційно-аналітичного забезпечення виявлення та розслідування злочинів даної категорії були доповнені наступні об'єкти оперативного контролю:

- військовослужбовці зс рф;
- колаборанти;
- інформатори, посібники;
- зрадники у тому числі з числа правоохоронних органів;
- члени ДРГ.

Запроваджено додаткові критерії оброблення інформації, які необхідні для вирішення завдань органів правопорядку:

- документування військових злочинів, скоєних окупантами (мародерства, зґвалтування, катування, масові вбивства цивільного населення). Встановлення місць скоєння зазначених злочинів та осіб, причетних до їх вчинення, місць масових поховань;
- ідентифікація окупантів (встановлення частин, де проходять службу, рід військ, місця перебування, та даних їхніх близьких осіб, банківські реквізити);

- визначення психологічного стану зазначених осіб;
- встановлення об'єктів воєнної логістики (складів із технікою та озброєнням, штабів управління, місць дислокації, ремонтних баз тощо);
- контроль вищого командного офіцерського складу військ рф (переміщення, розташування тощо).

Крім того, в умовах збройної агресії суттєво змінено функціонал інформаційно-аналітичного забезпечення:

- організовано аналітичне відпрацювання абонентських номерів, якими можуть користуватися колаборанти;
- пошук для встановлення нових абонентських номерів колаборантів та інших осіб, у тому числі з відкритих джерел;
- запроваджено в роботу всіх ПОТЗ аналітичне відпрацювання інформації, отриманої за результатами заходів зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, з візуалізацією на карті місць дислокацій колаборантів, інформаторів тощо.

За допомогою продукту (телеграм БОТ) WAR-analytics здійснюється перевірка громадян на причетність до воєнних злочинів, виявлення колаборантів, військовослужбовців російських окупаційних військ та їх посібників, розшуку злочинців, безвісти зниклих осіб, викрадених транспортних засобів, телефонів тощо.

Особа перевіряється за масивами інформації, що міститься на інформаційних ресурсах МВС, НПУ, а також у відкритих джерелах, у тому числі з інформаційних ресурсів ПОТЗ:

- Аналітична інформаційно-пошукова система «Антарес б», яка використовується працівниками ДОТЗ НП України;
- відокремлені інформаційні системи:
 - «Безпечне місто» (проект КМДА в м. Києві комплекс із 5823 камер відеоспостереження, та програм із застосуванням відеоаналітичних можливостей);
 - «Аркан» (інтегрована міжвідомча система обміну інформацією з питань контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон);
 - «Армор» (інформаційний портал Національної поліції України з доступом через WEB інтерфейс);
 - «ДМС» (база даних Державної міграційної служби з доступом WEB інтерфейс);
- мобільні телефони;
- транспортні засоби у розшуку;
- зв'язки з РОВ та НЗФ, рф;
- розшук тих, хто переховується від органів влади;
- зброя у розшуку;
- перевірка легітимності довідки про судимість;
- викрадені та втрачені паспорти громадян України;
- офіційні інтернет-ресурси СБУ, ГУР МОУ, МінЮст;
- Центр «Миротворець»;
- Ресурс – ОРКІВ.НЕТ;
- Пошук фотозображення в мережі Інтернет;
- <https://2ip.ua/ua> – встановлення IP-адрес;
- <https://www.imei.info/> – перевірка по IMEI;
- <https://5sim.net/> – оренда віртуальних номерів;
- <https://sitereport.netcraft.com/> – аналіз веб-ресурсів (хостінг, технології, тощо);
- <https://www.robtex.com/> – аналог попереднього;
- <https://haveibeenpwned.com/Passwords> - перевірка на компрометацію паролів;
- <https://iknowwhatyoudownload.com/> – перевірка IP-адрес, що завантажувались.

Таким чином, певне значення в процесі прийняття та реалізації слідчих рішень відіграє й інша інформація, яка міститься в наступних джерелах:

1) автоматизованих інформаційних систем, наприклад: інформаційно-телекомунікаційній системі «Інформаційний портал Національної поліції України», яка за своєю сутністю є інструментальним програмним засобом, що забезпечує інформаційно-аналітичну діяльність Національної поліції України, зокрема із формування баз (банків) даних, визначених ст. 26 За-

кону України «Про Національну поліцію», та надає доступ до інформації, котра формується та об'єднується в Єдиній інформаційній системі МВС за певними ознаками¹;

2) довідкова та консультативна інформація, отримана від співробітників експертно-криміналістичних та інших судово-експертних установ, осіб, які володіють спеціальними знаннями;

3) інформація про трафік та контент, що міститься у відкритих базах даних та ресурсах (наприклад, Телеграм-боти: @info_baza_bot; @HowToFind_RU_bot; @vkfindface_bot; Опендатабот; @getfb_bot; пошукові системи людей в мережі Інтернет за ім'ям, ніком, школою, адресою, електронною адресою, телефонному номеру та іншим параметрам: peekyou.com; pipl.com; webmii.com; ussearch.com; spokeo.com; infobel.com; zabasearch.com; paginebianche.it; yasni.de). Необхідну інформацію також можливо отримати в результаті пошуку на облікових записках у соціальних мережах: насамперед, слід зазначити, що існують сайти, котрі здійснюють пошук імен та прізвищ відразу за всіма або декількома соціальними мережами, що істотно полегшує завдання пошуку: а) social-searcher.com – пошук профілів у мережах за прізвищем, ім'ям у реальному часі; б) yandex.ru/people – пошук людей у мережах від Яндекс; в) cvtх.com – пошук Google за окремими соціальними мережами; г) poisksocial.ru – пошук у соціальних мережах.

Звичайно, дані пошукачі за соціальними мережами не охоплюють абсолютно всі соціальні мережі, тому в окремих випадках більш раціонально здійснювати пошук напряму шляхом переходу на сайти соціальних мереж: Xing; Linked in; Twitter та ін.²;

4) інформація, що міститься в мережі Інтернет, окрім «видимої», включає також «невидиму» частину, важливо звернути увагу на те, що, у разі необхідності збирання інформації в «невидимому» сегменті мережі, необхідно використовувати спеціалізоване програмне забезпечення;

5) інформація, розповсюджена різними ЗМІ;

6) інформація, отримана від представників громадськості, правозахисних організацій тощо;

7) відомості, надані органами влади та управління;

8) інформація, отримана від осіб та організацій, які здійснюють приватну охоронну та детективну діяльність.

Стосовно досудового розслідування конкретного кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України, необхідно зазначити, що вирішення задач з аналізу та використанню криміналістично значущої інформації, отриманої слідчим (дознавачем) із різних джерел, передбачає:

- збирання та систематизацію інформацію про обставини вчинення конкретного діяння або їх серії одними й тими ж особами;

- використання вихідної інформації в сукупності з узагальненими відомостями, поданими в криміналістичній характеристиці розслідуваного виду кримінального правопорушення в цілях заповнення інформаційних прогалів, здійснення на основі отриманих відомостей доказування в кримінальному провадженні, версійної роботи, організації і планування розслідування, розшукових заходів;

¹ Інформаційний портал Національної поліції України складається у тому числі з таких підсистем як:

1) «Гарпун», якою об'єднано інформацію про розшук транспортних засобів та номерних знаків, забезпечено оперативне реагування, моніторинг тимчасових потоків даних про номерні знаки, що надходять із систем відеофіксації на предмет їх розшуку, одночасного перебування на різних транспортних засобах (номерні знаки – двійники), використання номерних знаків, що, за даними Єдиного державного реєстру транспортних засобів МВС України, знищено, а також забезпечено взаємодію з державними та приватними виконавцями під час розшуку транспортного засобу боржника у виконавчому провадженні; 2) «Дорожньо-транспортна пригода» – метою є автоматизація процесів оброблення органами (підрозділами) поліції інформації про дорожньо-транспортні пригоди, забезпечення проведення оцінювання стану аварійності тощо; 3) «Атріум» – метою є формування та наповнення електронного журналу контролю за прибуттям та взяття на облік раніше судимих осіб за встановленою формою, контролю за поведінкою осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, за прибуттям осіб, звільнених з місць позбавлення волі, до обраного ними місця проживання; 4) «Слід» – метою є: а) облік інформації про об'єкти, вилучені під час проведення слідчих (розшукових) дій, у єдиному інформаційному просторі; б) установлення зв'язків між даними, що мають значення для кримінального провадження; забезпечення оброблення інформації про об'єкти, вилучені під час проведення слідчих (розшукових) дій, наповнення та підтримання в актуальному стані інформаційних ресурсів баз (банків) даних, що входять до системи «Інформаційний портал Національної поліції України».

² Додаткову інформацію про пошук у відкритих джерелах надано в таких публікаціях:

– Investigation, Prosecution and Adjudication of Foreign Terrorist Fighters Cases for South-East Asia, UNODC 2018.

– Foreign Terrorist Fighters, Manual for Judicial Training Institutes South-Eastern Europe, UNODC, 2017, chapter 4.2, On-Line Investigations Open Source Investigations.

– Electronic Evidence Guide – A Basic Guide for Police Officers, Prosecutors and Judges, Council of Europe, 2014.

- ситуаційну оцінку результатів кожної проведеної слідчої (розшукової) дії, негласної слідчої (розшукової) дії, тактичної операції, оперативно-розшукової діяльності та інших заходів та вже в новій з інформаційних позицій слідчий ситуації коригування як плану досудового розслідування в цілому, так шляхів вирішення криміналістичних задач стратегічного й тактичного рівня;

- вивчення відомостей про проведenu або здійснювану протидію розслідуванню, яка має на меті ускладнити або зробити неможливим досудове розслідування в цілому або вирішення окремих криміналістичних завдань зокрема.

Ефективна робота слідчого (дознавача) з криміналістично значущою інформацією, як передумова процесу вирішення криміналістичних задач, слугує й основою оптимізації такого процесу, покликаного зробити прийняття та реалізацію таких рішень максимально ефективним і раціональним.

Висновки. Механізм вирішення ситуаційних завдань досудового розслідування може бути визначений як порядок формування задуму слідчого (дознавача) щодо досягнення поставленого завдання розслідування процесуальними й криміналістичними засобами і методами, а також його реалізації самим слідчим. Такий механізм включає оцінку обстановки розслідування кримінального провадження, відкритого за ст. 111-1 КК України, що склалася на момент прийняття рішення, перевірку правильності та своєчасності постановки вирішуваної задачі розслідування, процес прийняття рішення за такою задачею, реалізацію прийнятого рішення та подальшу оцінку результатів виконання рішення, а також їх впливу на загальну й окрему обстановку досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Білоус Р.В., Василичук В.І., Таран О.В. Використання методів кримінального аналізу під час оперативного провадження та досудового розслідування. *Науковий вісник академії внутрішніх справ*. 2021. № 1 (118). С. 131–137.
2. Бірюков В.В. Інформаційно-довідкове забезпечення кримінальних проваджень: підручник; за заг. ред. В.В. Бірюкова. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 288 с.
3. Дараган В.В. Деякі аспекти питання використання аналітичної розвідки в мережі Інтернет під час оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель кримінальною поліцією. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції: збірник наукових статей за матеріалами доповідей Всеукраїнської науково-практичного семінару 23 березня 2018 року / упорядники А.В. Баб'як, В.В. Сенік, Т.В. Магеровська*. Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 46–52.
4. Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: затв. наказом МВС України від 27.04.2020 № 357. Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>.
5. Інструкція з формування та ведення бази даних «Розшук» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»: затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України 28 червня 2023 року № 534.
6. Інструкція з формування та ведення інформаційної підсистеми «Слід» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»: затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України 16 березня 2020 року № 257.
7. Інструкція про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 6 лип. 2017 р. № 570. Верховна Рада України : URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.
8. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол: затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 17 серпня 2020 року № 613/380/93/228/414/510/2801/5.
9. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: затверджено Наказом Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298. Верховна Рада України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>.

10. Порядок обміну інформаційно-аналітичними матеріалами між суб'єктами інтегрованого управління кордонами: затверджено наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства інфраструктури України, Міністерства фінансів України, Служби безпеки України, Міністерства оборони України, Міністерства економіки України 14 лютого 2022 року № 125/70/91 78/65/59/311.
11. Федчак І.А. Основи кримінального аналізу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.